

VITALIE OJOVANU

Ph. D. In Philosophy

Department of Philosophy and Bioethics

The „Nicolae Testemițanu” State University of Chișinău,

Moldavia

PLEDOARIE PENTRU AXIOLOGIA MEDICALĂ

Abstract

A pleadory for the medical axiology

Besides the medical values date from ancient times, medical axiology is standing at the beginning of the development process. Nowadays there is an acute necessity of the medical axiology in the scientific domain. First of all it is necessary to determine the methodological principles of the respective domain. An important thing is the underlining the characteristic features, functions, categories, domains, aspects, levels, main problems and other elements of the medical axiology.

Key words: **value, axiology, medical science, medical axiology**

Problema valorilor spirituale persistă de când există umanitatea. Diverse și dificile chestiuni privitor la moralitate se manifestă în toate societățile: de la cele arhaice până la cele evolute, deoarece omenirea totdeauna a tins spre un facil echilibru spiritual-moral. Contemporaneitatea, cuprinsă tot mai mult de copleșitorul proces al globalizării, denotă un interes tot mai sporit față de situația valorilor spirituale. Acest fapt este determinat de acele schimbări tranșante care au survenit în sistemul valoric, care au repercusiuni evidente în diverse aspecte și sfere ale vieții sociale.

Situația ce s-a conturat în prezent nu numai în cadrul autohton, ci și în cel global, este marcată de o profundă criză morală, exprimată prin afectarea evidență a sistemului valoric existent. Criza valorilor tradiționale se sesizează la scară planetară, dar, mai tranșant, în statele ex-socialiste aflate în procesul de tranziție. Această situație se explică prin faptul că: a) aici pe durată mare de timp s-au manifestat substituții valorice importante; b) perioada de tranziție din aceste țări a fost și pe alocuri mai este lipsită de o bună gestionare. Fenomenul valoric penetrează toate sferile

activității umane, inclusiv cea medicală. Aici valorile capătă nuanțări pronunțate.

Un domeniu specific și extrem de solicitat se prezintă a fi medicina. Specificul evident al medicinei constă în accentuarea egală, în ceea ce privește importanța majoră, atât a teoriei, cât și a practicii (activitatea clinică sau curativă). Ambele includ importante relații de cea mai diversă nuanță dar care au un suport comun – ierarhia unui complex registru valoric ce asigură integritatea, viabilitatea și eficacitatea investigațiilor științifice în domeniu și chiar a actului medical. Or, valorile medicale au o semnificație mult mai vastă, depășind limitele cadrului medical. În prezent, problemele majore ale civilizației contemporane cum ar fi clonarea, identitatea sexuală, schim-barea sexului, eutanasia, transplantul de organe, fecundarea *in vitro*, experimentul medical, narcomania, alcoolismul, toxicomania ș.a. sunt de neconceput fără implicarea sistemului valoric medical. Totodată, medicina contemporană se confruntă cu o serie de controverse printre care de o deosebită importanță sunt cele de sorginte etică.

Pentru facilitarea soluționării multiplelor probleme existente atât în cadrul medical,

cât și în cel extramedical, e necesară fundamentarea unui nou domeniu al axiologiei – axiologia medicală.

Atingerea acestui obiectiv ar amplifica și aportul adus axiologiei în general, fapt indispensabil pentru redresarea unor situații negative din societatea contemporană. Aici e necesar de menționat faptul că medicina ca fenomen social practic nu este studiată în aspect filosofic și metodologic. Noi semnificații valorice sunt relevate, pe de o parte, în medicina clinică și teoretică iar pe de altă parte în interacțiunea ei cu anturajul social.

Medicina constituie un domeniu aparte care e integrat cel mai mult în viața socială. Societatea umană reprezintă un organism destul de complex în care toate procesele și fenomenele conexează reciproc. De aceea și dificultățile cu care se confruntă medicina, în dependență de spațiul național concret, reflectă direct starea de lucruri existentă în societate. Toate societățile, în marea lor diversitate, își au problemele lor concrete din medicină, inclusiv cele mai dezvoltate, apusene, care constituie în momentul de față obiect de orientare. Cu toate acestea unele tendințe în viața medicală de aici nu pot fi calificate drept acceptabile pentru statele aflate în tranziție.

Problema elaborării axiologiei medicale a fost consemnată în deceniul opt al secolului XX. Până acum ea a fost abordată mai frecvent (la nivelul formulării chestiunilor generale) în cadrul eticii și deontologiei medicale, aspectelor teoretico-filosofice ale medicinei, bioeticii. Conturarea axiologiei medicale se află în faza incipientă, ceea ce necesită crearea unor principii metodologice de analiză, bazate pe potențialul teoretic al axiologiei propriu-zise. Cu alte cuvinte, aflându-se în stadiul de constituire, axiologia medicală necesită, mai întâi de toate, o elaborare a aspectului teoretic. Totodată, se va încerca o determinare a unor noțiuni și termeni inițiali cu care se va opera, deoarece în literatura

de specialitate acestea figurează în diverse interpretări.

Chiar dacă avem în vedere faptul că valorile medicale persistă încă din antichitate, totuși, axiologia medicală rămâne în faza debutului. Problema constituirii axiologiei medicale e abordată doar accidental și fragmentar în unele publicații cu caracter filosofic și teoretic medical. *Una din cauzele acestei „rămâneri în urmă”* ar fi „confiscarea” de către etica și deontologia medicală a unei bune părți de probleme, aspecte ori postulate de sorginte axiologică. Acestea au suferit adaptarea la respectivele discipline. *Altă cauză* se referă la situația existențială a medicinei contemporane, datorită faptului, că de la constituirea medicinei pe baze științifice până în prezent, ei (medicinei) i s-a conferit un aspect sobru, academizat, inaderent. *Următoarea cauză* rezidă în însăși procesul de devalorizare și desacralizare din societatea contemporană. *O cauză* importantă constă în faptul, că problemele de bază ale medicinei secolului al XX-lea, mai cu seamă cele din ultimele decenii, s-au orientat preponderent către medicina practică (ceea ce e și firesc), minimalizându-se impactul social, de altfel extrem de evident în această perioadă. Mai evidențiem, în fine, *încă o cauză* ce reflectă întârzierea și anume faptul că problemele axiologiei medicale sunt pomenite extrem de rar și superficial de filosofie, de filosofia medicinei, de axiologie în general. Momentul de față se pare că devine oportun abordării pe larg a temelor axiologiei medicale, atât de importante și pe nedrept nevalorificate. În acest caz imperativul e dublu, manifestându-se corespunzător în două ipostaze: pe de o parte investigațiile la temă ar putea elucida și propune soluții referitor stării de lucruri existente, pe de alta, s-a acumulat un impunător material necesar purcederii la elaborările de rigoare. Ar facilita mult investigațiile și declanșarea mai perseverentă a cercetărilor în bioetică, care ar oferi mult material prețios, depistând situații problematice noi etc. În același timp

putem menționa primele succese obținute, în această privință, de bioetică în afirmarea ei în spațiul nostru național.

În elaborarea unor investigații de rigoare este necesar de a lua în considerație existența în evoluarea medicinei a trei faze distincte: *prima* - medicina bazată pe un suport teoretic în care domină elementul preștiințific; *a doua* - medicina stabilită pe reper științific (începând cu sec. XVIII-XIX); *a treia* - medicina contemporană. Cea de a treia fază reprezintă cu preponderență starea medicinei ce se conturează tot mai vădit începând cu mijlocul secolului trecut. Ea este marcată de prezența unor procese sociale complexe și de incidența permanentă a unor factori cu caracter divers. Actualmente în medicină se produc concomitent două tipuri de procese: a) delimitarea îngustă a diferitor ramuri; b) integrarea (atât în cadrul specialităților medicale, cât și între alte domenii ale științei și tehnicii contemporane).

Pentru faza debut a axiologiei medicale e necesară evidențierea *principalelor componente teoretice* ale ei. Un moment important reprezintă relevarea anticipată a celor mai evidente *trăsături* caracteristice ale valorilor în medicină: 1) prezența celei mai vaste game de valori spirituale (spre deosebire de alte domenii ale științei cum ar fi fizica, chimia, biologia etc., medicina, după cum s-a remarcat mai sus, este strâns legată cu viața socială, fapt ce o plasează printre domeniile cu cele mai diverse valori și situații morale); 2) valorile medicale, în esența lor, sunt din categoria celor mai sensibile; 3) preponderarea valorilor privitor la viață, sănătate, normalitate, armonie fizică și psihică, calitățile individuale și profesionale ale medicului; 4) majoritatea valorilor medicale țin de medicina practică, de persoana medicului, mai ales de relațiile sale cu pacienții; 5) o trăsură notorie este că în medicină prevalează valorile spirituale eterne, inclusiv cele de esență sacră.

Alt episod important în constituirea teoretică a unui atare domeniu

investigațional constă în evidențierea funcțiilor respective. Cele mai importante *funcții* ale axiologiei medicale ar fi: *funcția științifică* (facilitează elaborările științifice actuale); *funcția mediatoare* (mediază între medicină și socium); *funcția coordonatoare* (în cadrul medicinei, între medicină și bioetică, între medicină și alte domenii ale științei ș.a.); *funcția transformatoare* (atât în domeniul medical, cât și în cel social); *funcția orientativă* (marchează o serie de posibilități în orientarea către valorile autentice). Alte funcții, la fel de distinse, sunt: informativă, educativă, instructivă ș.a.

O semnificație deosebită în elucidarea subiectului nostru, mai bine zis primul pas în inițierea cu axiologia medicală, reprezintă *racordarea la domeniul specific, medical, a noțiunilor și categoriilor axiologice*. La fel de oportună este și relevarea *domeniilor* de reper pentru axiologia medicală: axiologia, medicina teoretică, teoria medicinei, medicina practică, istoria medicinei, filosofia medicinei, bioetica, etica și deontologia medicală, biologia, sociologia, psihologia, psihologia medicală, pedagogia medicală, estetica, istoria medicinei.

Componente importante în structura teoretică a axiologiei medicale sunt: depistarea problemelor medicale cu incidență axiologică, perpetuarea și ierarhizarea valorilor, studierea unor situații problematice concrete, interconexiunea cu bioetica generală și clinică ș.a., fapt care necesită studii de amploare aparte, neavând posibilitatea, cel puțin, de a le enumera în cazul de față.

Azi se accentuează tot mai vădit cristalizarea axiologiei medicale ce este, totodată, antrenată într-un proces corelațional cu *bioetica* (la modul cel mai larg de abordare bioetica este domeniul, știința ce studiază atitudinea morală umană din societatea contemporană față de tot ce este viu, față de întreaga biosferă, având drept scop existența armonioasă și supraviețuirea; pe mapamond preponderează numărul specialiștilor ce

includ în bioetică majoritatea problemelor eticii medicale). Un episod aparte în studierea valorilor medicale se profilează în cadrul afirmării bioeticii. Bioetica constituie un generator permanent și eficace de sensibilizare a problemelor cu implicație morală, din care reies nu numai aspecte situaționale de constatare, ci și cele ce țin de valorile spirituale ca atare. În mod obiectiv manifestarea multidimensională a bioeticii catalizează procesul studierii mai profunde și mai insistente a valorilor medicale. În mod obiectiv, axiologia și bioetica devin două repere indispensabile ale medicinei de azi. Ambele se manifestă în trei aspecte principale ale activității medicinale: teoria medicală; actul medical; medicina și incidența factorului social. Reieșind din faptul că medicina reprezintă un ansamblu de cunoștințe și acțiuni practice utilizate în scopul prevenirii bolilor, menținerii și consolidării sănătății, tratării sau ameliorării afecțiunilor, suferințelor și infirmităților, *teoria medicală* implicând axiologia și bioetica, oferă principii etice, orientări valorice care stau la baza activității de cercetare în medicină. Elementul central al medicinei reprezintă, de fapt, *actul medical*. În jurul său se structurează întreg sistemul medical incluzând aspectul clinic, teoretic și valoric. Dimensiunea axiologică a medicinei începe cu stabilirea diagnozei. Pe măsura evoluării actului medical se intensifică corelația valoare-bioetică. Există multe aspecte privitoare la *incidența factorului social în medicină*, însă principalul rezidă din faptul că medicina depinde aproape exclusiv de relațiile morale din societate. În acest caz bioetica și axiologia nu-și delimitează sferile, ci le plasează pe aceleași poziții. Axiologia și bioetica constituie două repere principale și în activitatea educațională în medicină. În acest caz prin educație și instruire se pot atinge performanțe însemnate, mizându-se mult pe implimentarea valorilor și a educației din motivul că educația constituie un proces de asimilare a valorilor, de

facilitare a orientărilor valorice prin metode active.

Anturajul în care desfășurăm un atare tip de investigații (și de care trebuie să ținem cont) este extrem de complex. E necesar de menționat faptul, că activitatea medicală este o parte componentă, specifică, a activității umane. Iar activitatea umană, la rândul ei, actualmente este supusă unor multiple interacțiuni și influențe. Unele orientări valorice capătă, în aceste condiții, componente diverse, inclusiv și de esență economică cu accente vădit exagerate. Analizând unele tendințe din medicină și din gândirea filosofică contemporană, putem afirma categoric oportunitatea fundamentării axiologiei medicale drept un nou domeniu al axiologiei. Putem conchide, că explorarea aspectului axiologic al medicinei ar oferi soluții cu implicații importante și în strategia dezvoltării durabile.

Bibliografie:

1. **Astărăstoae V., Stoica O.** *Genetică versus Bioetică*. – Iași: Polirom, 2002.
2. **Astărăstoae V., Triff A.B.** *Essentialia in Bioetica*. – Iași: Cantes, 1998.
3. **D' Onofrio F., Giunta R.** *La bioetica nel futuro dell' uomo*. – Napoli: Grafite, 1999.
4. *Etica aplicată.*/ Ed. A.Miroiu. – București: Ed. Alternative, 1995.
5. **Georgescu Fl.** *Dimensiunile axiologice ale actului medical // Filosofie și medicină*. Sub red. Fl. Georgescu. – București: Ed. Medicală, 1978. – P.404-413.
6. **King L.S.** *The philosophy of medicine: The early eighteenth century*. – Cambridge; London, 1988. – 291 p.
7. *Philosophy, psychology and psychiatry.*/ Ed. by A.Phillips. – Cambridge: University Press, 1994.
8. **Popușoi E., Ețco C.** *Valori morale în medicină (Materiale didactice)*. Chișinău: Centrul Edit.-poligr. "Medicina", 1999.

9. **Rameix S.** *Fondaments Philosophiques de l'éthique médicale.* – Paris: Ellipses, 1996.
 10. **Rîmniceanu R.** *Aspecte și probleme ale medicinei contemporane.* – București: Ed. Medicală, 1983.
 11. **Săhleanu V.** *Prolegomene la o "medicină axiologică" // Probleme ale eticii contemporane.* Forum: Științe sociale. - 1973. – Nr.2. – P.166-170.
 12. **Scripcaru Gh., Ciucă A., Astărăstoae V., Scripcaru C.** *Bioetica, științele vieții și drepturile omului.* – Iași; București: Polirom, 1995.
 13. **Teodorescu M.C.** *Valorile vitale și morale în practica medicală.* – București: Ed. Progresul Românesc, 1996.
 14. **Țirdea T.N.** *Filosofie și Bioetică: istorie, personalități, paradigme.* – Chișinău, 2000.
 15. **Гуваков В.И., Комарова Н.А.** *Ценностные аспекты медицинского знания // Наука и ценности.* Отв. ред. А.Н. Кочергин. – Новосибирск: Наука, 1987. – С.196-206.
 16. **Комаров Ф.И., Петленко В.П., Шамов И.А.** *Философия и нравственная культура врачевания.* – Киев: Здоровья, 1988.
 17. **Огурцов А.П.** *Этика жизни или биоэтика: аксиологические альтернативы // Вопросы философии.* – 1994. - № 3. – С.49-60.
- Цырдя Т., Берлинский П.** *Философия (С курсом биоэтики): Учебник.* – Кишинэу: Medicina, 2002.